

Amerikkalaisen unelman raunioilla

■ HEIKKI HILAMO

Robert D. Putman: *Our Kids – The American Dream in Crises*. Simon & Schuster, 2015.

Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet saattavat tehdä luokkakokouksissa niin Yhdysvalloissa kuin Suomessakin saman havainnon kuin Harvardin yliopiston sosiaalipolitiikan professori Robert

Putnam. Työurallaan ovat menestyneet ne, jotka jo koulussa osoittautuivat jollakin alueella lahjakkaiksi. Kotitausta ei ollut ratkaiseva tekijä.

Tilanne ei ole enää sama 2000-luvun lapsilla Yhdysvalloissa. Robert Putnamin kirja *Our Kids – The American Dream in Crises* kertoo mahdollisuuksien tasa-arvon kuitumisesta viime vuosikymmeninä. Eri maissa ja yhteiskuntaryhmissä voi vallita hyvinkin erilaiset näkemykset siitä, kuinka paljon esimerkiksi eriarvoisuutta tulonjaossa tulisi hyväksyä, tai jopa tavoitella. Sen sijaan mahdollisuuksien tasa-arvon suhteen ei ole erimielisyyttä. Mahdollisuuksien tasa-arvo on erityisen keskeinen arvo Yhdysvalloissa. Jo vuoden 1776 itsenäisyysjulistuksen mukaan kaikki ihmiset on luotu tasa-arvoisiksi ja heillä on luovuttamaton oikeus elämään, vapautteen ja onnen tavoitteluun.

Putnam kasvoi itse 1950-luvulla Port Clintonin pikkukaupungissa Ohion osavaltiossa, missä lääkärien ja duunarien lapset kävivät samaa koulua, harrastivat urheilua samoissa seuroissa ja vierailivat toistensa kotona. Kaikki Port Clintonin lapset olivat ”meidän lapsiamme”. Vanhemmat kantoivat yhdessä vastuuta kaikkien lasten tulevaisuudesta. Nyt köyhien perheiden lapset ovat köyhien perheiden lapsia ja rikkaiden perheiden lapset rikkaiden perheiden lapsia.

Putnamin mukaan köyhien perheiden lapset jäävät usein vaille isää (heistä monet ovat vankilassa), äitien kumppanit vaihtuvat ja puolisarisaruksia on paljon. Myös teiniraskaudet kuuluvat kuvioon. Rikkaat tarjoavat lapsilleen enemmän vakautta. He pystyvät myös panostamaan enemmän lastensa kou-

lutukseen ja harrastuksiin. Lisäksi he voivat valita paremmat koulut ja turvallisemman naapuruston.

Puthamin tiivistää havaintonsa ”saksi-ilmiöön”. Kouluttamattomien ja koulutettujen vanhempien lasten erot ovat kasvaneet viime vuosikymmenien aikana. Ääripäät erkaantuvat toisistaan. Ääripäillä Putnam tarkoittaa yksinkertaisesti niitä lapsia, joiden vanhemmilla on yliopistokoulutus ja niitä lapsia, joiden vanhemmilla on vain perustason koulutus. Jo ennen päiväkotia koulutettujen lapset ovat kuulleet 19 miljoonaa sanaa enemmän kuin työväenluokan vanhempien lapset.

Kirja perustuu yhtäältä 18–22-vuotiaiden nuorten ja heidän vanhempiensa haastatteluihin eri puolilla Yhdysvaltoja ja toisaalta vankkaan kirjallisuuskatsaukseen. Teemahaastattelussa nuoria on pyydetty kertomaan, millaista on kasvaa nyky-Yhdysvalloissa. Nuorilta on kysytty myös heidän kasvuolosuhteistaan, asumisestaan, perheen rahatilanteesta, koulukokemuksista, harrastuksista ja lähipiiriltä saadusta tuesta.

Vastaukset hätkähdyttävät. Toiset vanhemmat kuljettavat lapsiaan aidatuilta luksusalueilta hienoihin yksityiskouluihin ja palkkaavat lapsilleen yksityisopettajia, toiset lapset joutuvat pinnistelemään ilman yhdenkään aikuisen tukea väkivaltaisissa lähiöissä ja parakkikylissä. Haastattelut saattavat vaikuttaa heppoiselta metodilta. Todellisuudessa ne ovat lähes ainoa tapa saada tietoa mahdollisuuksien tasaa- arvosta. Rekistereiden avulla voidaan kyllä selvittää sosiaalista liikkuvuutta eli esimerkiksi sitä, kuinka suuren osan vanhempien tulot selittävät lasten tuloista. Mit-

tausta ei voi tehdä ennen kuin lapset ovat 30–40-vuoden ikäisiä. Tutkimus on kun katsoisi kaukaiseen tähteen, josta valon kestää tulla vuosikymmeniä maapallolle.

Haastattelut on rakennettu pienois kertomuksiksi, jotka valottavat nuorten erilaisia taustoja ja niiden vaikutusta heidän tulevaisuuden suunnitelmiinsa. Ne eivät jää irrallisiksi, koska kertomuksia seuraa vyörytys vastaansanomattomia tilastotietoja. Joseph Stiglitz, Robert Reich, Thomas Piketty ja monet muut ovat tuoneet julkisuuteen tuloerojen käsittämättömän kasvun Yhdysvalloissa. Putnam antaa tilastoille nuorten ihmisten kasvot. Eriarvoisuutta ylläpitävien valtarakenteiden kumoamista odottaneille Puthamin kirja tuottaa kuitenkin pienen pettymyksen lopussa. Putnamin ehdotukset eriarvoistumisen kierteen katkaisemiseksi ovat melko sovinnaisia: ehkäisyneuvonta, muiden kuin välivaltarikosten tuomioiden alentaminen, tulonsiirrot köyhille lapsiperheille, perhevalmennusohjelmat ja investoinnit köyhiin asuinalueisiin.

Ovatko Putnamin havainnot yleistettävissä myös Suomeen? Luentomatallaan Suomessa syksyllä 2015 Putnam korosti, että eriarvoisuuden kasvu nakertaa luottamusta ja sosiaalista pääomaa myös Pohjoismaissa, jotka ovat juuri niiden avulla menestyneet kansainvälisesti. Meillä keskustelu lasten ja nuorten tulevaisuudesta keskittyy vain toiseen ääripäähän eli syrjäytymisvaarassa oleviin ja pahoinvoiviin lapsiin ja nuoriin. Emme tarkkaan ottaen tiedä, missä toinen ääripää kulkee ja miten suuriksi erot ovat revenneet.

Putnamin edellinen kirja *Bowling Alone: America's Declining So-*

cial Capital (2000) toi sosiaalisen pääoman käsitteen suuren yleisön tietoisuuteen ja teki Putnamista Yhdysvaltojen tunnetuimman sosiaalipoliitikon. *Our Kids* ei ole yhtä yllätyksellinen, mutta luettavampi ja puhuttelevampi kirja. Putnamin tarkastelu on virkistävä myös siksi, ettei se keskity yksinomaan ulkopuolisten tahojen eli hyvinvointivaltion ja kansalaisjärjestöjen rooliin lasten ja nuorten auttamisessa, vaan puhuttelee vakavasti myös vanhempia, isovanhempia ja kaikkia muita, jotka ovat tekemisissä nuorten ja heidän tulevaisuutensa kanssa.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston sosiaalipoliitikan professori.